

Giuliano Da Empoli

Dukkeføreren i Kreml

Roman

Oversat af
Ann-Jette Caron

Oversat efter: Giuliano Da Empoli, Le Mage du Kremlin
© ÉDITIONS GALLIMARD, 2022

texte | tekst

Denne roman er inspireret af virkelige hændelser og personer, som forfatteren har udstyret med et privatliv og fiktive replikker. Stadig er der dog tale om en sand, russisk fortælling.

Citater og begreber fra romanen *Vi* af Jevgenij Zamjatin stammer fra Lotte Jansens oversættelse, udgivet af Forlaget Kosmos i 2017.

Livet er en komedie. Den skal spilles med alvor.
Alexandre Kojève

1

Man havde længe fortalt de mest utrolige historier om ham. Nogle påstod, at han havde trukket sig tilbage til et kloster på Athos-bjerget for at bede mellem klippestykker og firben. Andre svor at have set ham i en rigmandsvilla i Sotogrande, omgivet af en sværm af kokain-sniffende fotomodeller. Endnu andre holdt fast i at have spottet ham på en landingsbane i Sharjahs lufthavn, i Donbass-militsernes hovedkvarter eller Mogadishus ruiner.

Lige siden Vadim Baranov forlod sin stilling som rådgiver for Zaren, var fortællingerne om ham mangedoblet i stedet for at uddø. Det sker af og til. De fleste magtmennesker får deres stråleglans fra den stilling, de bestrider. I det øjeblik, de mister den, er det som at slukke for en kontakt, og de falder sammen som en kæmpe stor oppustelig legetøjsfigur. Når man går forbi dem på gaden, forstår man ikke, hvordan den slags mennesker tidligere kunne fremkalde så voldsomme følelser.

Baranov tilhørte en anden race. Jeg må dog indrømme, at jeg ikke vil kunne sige hvilken. På billeder så man en tæt, men ikke atletisk mand, næsten altid klædt i mørke farver og lidt for store jakkesæt. Han havde et almindeligt ansigt, måske lidt barnlige træk, lys hud, meget glat, sort hår og en konfirmationsfrisur. På en video optaget lige før eller efter et officielt besøg ser man ham le, en yderst sjælden ting i Rusland, hvor så meget som et smil opfattes som tegn på idioti. Faktisk gav han på ingen måde indtryk af at være optaget af sin fremtoning. Et besynderligt træk, når man tager i betragtning, at hans opgave bestod i netop det at skabe en illusion: at stille spejle i en cirkel for at få en lille gnist til at ligne et festfyrværkeri.

Baranovs liv og færd var omgærdet af gåder. Det eneste, man var mere eller mindre sikker på, var hans indflydelse på Zaren. I de 15 år han var i Zarens tjeneste, havde han bidraget afgørende til opbygningen af dennes magt.

Man kaldte ham "dukkeføreren i Kreml", "den nye Rasputin". Dengang havde han ikke en veldefineret rolle. Han dukkede op på præsidentens kontor, når dagens opgaver var udført. Det var ikke sekretærerne, der gav ham besked. Måske tilkaldte Zaren ham selv på sin direkte linje. Eller måske gættede Baranov det præcise tidspunkt, takket være sine enestående evner, som alle talte om, uden at nogen dog præcis kunne sige, hvad de

bestod i. Af og til sluttede en tredje person sig til dem. En populær minister eller direktøren for en statsejet virksomhed. Men eftersom ingen i Moskva, af princip og gennem flere århundreder, nogensinde fortæller noget til nogen, kunne ikke engang tilstedeværelsen af disse lejlighedsvis vidner bidrage til at kaste lys over Zaren og hans rådgivers natlige aktiviteter. Dog skete det, at man blev informeret om deres konsekvenser. En morgen vågnede Rusland således op til nyheden om, at landet rigeste og mest kendte forretningsmand, selve symbolet på det nye kapitalistiske system, var blevet arresteret. En anden gang var lederne af Ruslands føderale enheder, valgt af folket, blevet afskediget. Fremover ville det være Zaren og ingen anden, der skulle udpege dem, kundgjorde morgens første nyheder til de stadig halvsovende borgere. Men i de fleste tilfælde forblev frugten af de søvnløse nætter usynlig. Det var først nogle år senere, at man lagde mærke til ændringer, som virkede helt selvfølgelige, men som i virkeligheden var produktet af en omhyggelig planlægning.

Dengang var Baranov meget diskret, man så ham ingen steder, og tanken om at give et interview strejfede ham end ikke. Han havde dog en særhed. Af og til skrev han enten et lille essay, som han fik udgivet i et obskurt, uafhængigt tidsskrift, eller et studie i militærstrategi tiltænkt lederne af landets hær, eller sjældne gange endda en litterær tekst, hvor han afslørede en paradoksal

digterisk åre i bedste russiske tradition. Han underskrev aldrig disse tekster med sit eget navn men overstrøede dem med hentydninger, der kunne læses som nøgler til at fortolke den nye verden født af søvnløsheden i Kreml. Det var i hvert fald, hvad hofsnogene i Moskva og diplomaterne på de udenlandske ambassader troede, og de kæmpede om at være de første til at tyde Baranovs hemmelighedsfulde skriverier.

Det pseudonym, han skjulte sig bag ved disse lejligheder, Nicolas Brandeis, tilføjede et ekstra lag af mystik. De ivrigste havde i navnet genkendt en biperson i en mindre kendt roman af Joseph Roth. En tatar, der som en anden deus ex machina dukker op i fortællingens afgørende øjeblikke for lige så hurtigt at forsvinde igen. "Det kræver ingen styrke at erobre hvad, det skal være, sagde han, alt er råddent og giver efter. Men at slippe, at kunne give efter, det er dét, der tæller".

På samme måde som romanfigurerne i Roths roman grublede over tatarens handlinger og den imponerende ligegyldighed, der sikrede hans fremgang, jagtede medlemmerne af Kremles øverste lag, og deres entourage ethvert tegn, der kunne tolkes som udtryk for Baranovs tanker og derigennem Zarens intentioner. Det var en håbløs opgave, ikke mindst fordi dukkeføreren i Kreml troede fast på, at fremgang bygger på rovdrift af andres idéer, hvorfor man aldrig kunne vide sig sikker på, i hvor

høj grad han udtrykte egne tanker eller legede med en andens.

Flertydigheden nåede et højdepunkt en vinteraften, hvor en kompakt stime af officielle køretøjer, fulgt af en kortegede af udrykningskøretøjer og livvagter, tømte sig foran et lille avantgarde-teater, der præsenterede en enakter, hvis forfatter kaldte sig Nicolas Brandeis. Den aften så man bankdirektører, oliemagnater, ministre og generaler fra efterretningstjenesten stå i kø med deres elskerinder dækket af safirer og rubiner for at sætte sig i slidte stole i en teatersal, som de hidtil ikke så meget som havde anet eksistensen af, og overvære et teaterstykke, som fra start til slut gjorde grin med bankdirektører, oliemagnater, ministre og generaler fra efterretningstjenestens manier og kulturelle indbildskhed. "I et civiliseret land kan der opstå en borgerkrig, hævdede stykkets helt på et tidspunkt, men hos os er der ingen borgere, så der ville være tale om en krig mellem lakajer. Det er ikke værre end en borgerkrig, men det er lidt mere modbydeligt, mere ussel". Man så ikke Baranov i salen den aften, men for en sikkerheds skyld applauderede bankdirektørerne og ministrene, så taget var ved at lette: Nogle påstod, at forfatteren holdt øje med tilskuerne gennem et lillebitte kighul til højre for logepladserne.

Dog havde disse lidt barnlige adspredelser ikke været nok til at fordrive Baranovs utilpashed. De få mennesker, der havde lejlighed til at møde ham, begyndte på et tidspunkt at tilskrive ham en gradvis mørkere sindstemning. Man sagde, at han var bekymret, træt. At han havde tankerne et andet sted. Han var kommet for hurtigt fra start, og nu kedede han sig. Især over sig selv. Og over Zaren. Som til gengæld aldrig kedede sig. Men som mærkede det. Og begyndte at hade ham. Hvad? Jeg har hjulpet dig hertil, og så vover du at kede dig? Man må aldrig undervurdere politiske alliancers følelsesmæssige karakter.

Lige til den dag Baranov forsvandt. Et kort notat fra Kreml bekendtgjorde, at den politiske rådgiver for den Russiske Føderations præsident var fratrukket. Dengang mistede man ethvert spor af ham, bortset fra de lejlighedsvis glimt af ham rundt omkring i verden, som ingen nogensinde havde kunnet bekræfte.

Da jeg nogle år senere ankom til Moskva, svævede mindet om Baranov som en svag skygge, der, frigjort fra en ellers anselig krop, var fri til at manifestere sig her og der, når det syntes brugbart at nævne ham for at belyse en af Kremles særligt uforståelige foranstaltninger. Efter-som Moskva – en uafkodelig hovedstad i en ny tid, som ingen forstod at kortlægge – på uventet vis befandt sig i front på den internationale scene, havde dukkeførelsen

fra Kreml sine fortolkere selv blandt os udlændinge. En journalist fra BBC havde optaget en dokumentarfilm, hvor han gjorde Baranov ansvarlig for at have overført visse af avantgardeteatrets kunstgreb fra teatrets verden til politikens. En af hans kollegaer havde skrevet en bog, hvor Baranov blev beskrevet som en slags illusionist, der kunne få personer og partier til at opstå eller forsvinde med et fingerknips. En professor havde helliget ham en monografi med titlen "Vadim Baranov og opfindelsen af Fake Democracy". Alle spekulerede over hans seneste aktiviteter. Havde han stadig indflydelse på Zaren? Hvilken rolle havde han spillet i krigen mod Ukraine? Hvordan havde han bidraget til udviklingen af den propagandastrategi, der havde haft så fænomenal indvirken på klodens geopolitiske ligevægt?

Personligt fulgte jeg med i alle disse tankespind med en vis ligegyldighed. De levende har altid interesseret mig mindre end de døde. Jeg havde følt mig fortabt i verden, indtil den dag hvor jeg opdagede, at jeg kunne tilbringe størstedelen af min tid i deres selskab i stedet for at irriteres over mine samtidige. Derfor tilbragte jeg på det tidspunkt i Moskva, som i alle andre byer, det meste af min tid på biblioteker og i arkiver, frekventerede enkelte restauranter og en café, hvor tjenerne lidt efter lidt vænnede sig til min ensomme tilstedeværelse. Jeg bladrede i gamle bøger, spadserede i det blege vinterlys, og blev hver dag sidst på eftermiddagen

genfødt i dampen i Seleznevskaya-gadens badehus. Om aftenen åbnede en lille bar i Kitay-Gorod-kvarteret gav mildt døren til hvile og glemsel for mig. Ved min side havde jeg næsten konstant et prægtigt genfærd, udset som en potentiel åndsfælle hvad angik nogle overvejelser, jeg havde kastet mig ud i.

Tilsyneladende var Jevgenij Zamjatin en forfatter fra begyndelsen af det 20. århundrede, født i en landsby af sigøjnere og hestetyve, anholdt og sendt i eksil af zardømmet for at have deltaget i 1905-revolutionen. Han var en respekteret forfatter, men havde også været skibssingeniør i England og bygget isbrydere. I 1918 vendte Zamjatin tilbage til Rusland for at deltage i bolsjevikernes revolution, men han forstod hurtigt, at arbejderklassens paradis ikke stod højest på dagsordenen. Så skrev han en roman: *Vi*. Med den opstod et af de utrolige fænomener, der lader os forstå, hvad fysikerne mener med teorien om simultan eksistens af parallelle universer.

I 1922 ophørte Zamjatin med blot at være en forfatter, men blev en tidsmaskine. Han troede selv, at han var i færd med at skrive en brændende kritik af det sovjetiske system, som var under opbygning. Sådan forstod censuren det også, hvilket var grunden til, at værkets udgivelse blev forbudt. Men i virkeligheden henvendte Zamjatin sig ikke til datidens læsere. Uden at være klar over det, var han sprunget et århundrede over og skrev

direkte til vores epoke. *Vi* beskriver et samfund regeret af logik, hvor alt er konverteret til tal, og hvor hvert enkelt individs liv er fastlagt i mindste detalje for at garantere maksimal effektivitet. Et ubønhørligt, men behageligt diktatur, hvor hvem som helst er i stand til at komponere tre sonater på en time ved at rykke på en knap, og hvor forholdet mellem kønnene bestemmes af et apparat, der udregner en persons mest compatible partnere og lader vedkommende parre sig med dem. I Zamjatins verden er alt gennemsigtigt, selv i gaderne, hvor en membran dekoreret som et kunstværk optager de forbipasserendes samtale. Selvfølgelig vil man sådan et sted afholde åbne valg: "Det siges at man i gamle dage afgav sin stemme i hemmelighed, som tyve i natten", siger på et tidspunkt hovedpersonen D-503. Hvad en sådan hemmelighedsfuldhed skulle gøre godt for, har man endnu ikke afklaret (...) Vi har intet at skjule eller skamme os over: vi fejrer valgene åbent, ærligt, i fuldt dagslys. Jeg kan se hvordan alle stemmer for Velgøreren; alle kan se hvordan jeg stemmer for Velgøreren".

Efter at jeg havde opdaget Zamjatin, var han blevet en besættelse for mig. Det var, som om værket sammenfattede alle tanker om den tid, vi levede i. *Vi* beskrev ikke bare Sovjetunionen, den skildrede en glat og lydefri verden af algoritmer, konstruktionen af en global matrix og, som dens modsætning, vores primitive hjerners uhjælpelige utilstrækkelighed. Zamjatin var et orakel,

han henvendte sig ikke kun til Stalin men udstillede alle kommende diktatorer, fra Silicon Valleys oligarker til embedsmændene i det kinesiske enhedsparti. Hans bog var det ultimative våben mod det digitale virvar, der var ved at overtage kloden, og det var min pligt at grave dette våben frem og pege det i den rette retning. Desværre var de midler, jeg havde til rådighed, ikke just i stand til at skræmme hverken Mark Zuckerberg eller Xi Jinping. Under påskud af, at Zamjatin havde levet sine sidste år i Paris efter at være flygtet fra Stalin, havde jeg overbevist mit universitet om at finansiere et forskningsprojekt om ham. Et forlag havde givet udtryk for en svag interesse i at genudgive *Vi*, og en ven, der producerede dokumentarfilm, havde ikke været afvisende over for idéen om at bruge det til noget. "Prøv at finde noget materiale, når du kommer til Moskva", havde han sagt, mens han nippede til en Negroni på en bar i det 9. arrondissement.

Men så snart jeg ankom til Moskva, blev jeg afledt fra min opgave, da jeg opdagede, at denne ubarmhjertige by også rummer en fortryllende charme, som den jeg oplevede hver dag, når jeg dristede mig ned ad de tilisede smågader omkring Petrovka eller Arbat. Dysterheden fra de lukkede stalinistiske facader fortonede sig i det blege genskin fra det tidligere aristokratiske boliger, og selv sneen, forvandlet til mudder af hjulene på de endeløse processioner af sorte embedsvogne, genfandt sin

renhed i baggårdene og i de små skjulte haver, der hviskede fortællinger fra en svunden tid.

Alle disse tidshenvisninger, Zamjatins tyvere, den dystopiske fremtid i *Vi*, arrene efter Stalin prentet ind i byen og de venligere spor efter det prærevolutionære Moskva, samlede sig i mig og skabte en forskydning, der nu blev min normaltilstand. Jeg var dog ikke helt ligeglad med de ting, der skete omkring mig. På det tidspunkt var jeg holdt op med at læse aviser, men de sociale medier opfyldte til fulde mit begrænsede behov for information.

Blandt de russiske profiler, jeg fulgte, var der særligt en vis Nicolas Brandeis. Der var sikkert tale om en studerende pakket væk i en etværelses i Kazan og ikke dukkeføreren fra Kreml, men for en sikkerheds skyld læste jeg hans opslag. Ingen kan vide sig sikre på noget i Rusland, man må vænne sig til det eller rejse væk. Det var ikke en stor opgave, Brandeis skrev kun en enkelt sætning hver 10. eller 14. dag, kommenterede aldrig på de aktuelle nyheder men postede skjulte litterære brudstykker, citater fra sangtekster eller fra *The Paris Review* – hvilket syntes at styrke teorien om den studerende fra Kazan.

”Alt er tilladt i Paradis, undtagen nysgerrighed”.

[...]